

9

זה הספר נקרא כפי המשנה וימא פרק ז' ועוד, ורבי חנינא בן גמליאל סומה דל"ו חומש הפקודים. וכ"כ בה"ג. ונרשם בדעת רבותינו ענין שני הפקודים שבוה הספר. יותר משארי דברים שמויחדים בוה הספר. כמו המרגלים וברכת בלעם ועוד הרבה. משום דעיקר זה הספר הוא המחליף ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם כזו שהגיעו לארץ ישראל. מן הדרך שהלכו במדבר. שבמדבר היו מתנהגים כמדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות הטבע. ובארץ ישראל הלכו בדרך הטבע כסתרי השגחה מלכות שמים ב"ה. וזה השנוי התחיל עורם כמדבר בשנת הארבעים כמו שביארנו בפרשת חקת. על פי זה השנוי נעשו מלחמות ישראל עם הכנעני ועם סיחון בדרך הטבע, וגם המטה לא ה' עוד ביד משה תמיד אלא לעת הצורך לפי ההכרח כמו שביארנו שם. וע"ז השנוי המצוין בוה הספר אמרו חז"ל בבראשית רבה פ"ג ויבדל אלהים בין האור ובין החשך זה ספר במדבר שהוא מבריל בין יוצאי מצרים ובין באי הארץ. ובהליכות יוצאי מצרים היה אור השגחה ה' מופיע לעין כל. שהוא כבוד ה' ותכלית הבריא. משא"כ בהליכות באי הארץ ה' ההשגחה מכוסה. ורק המביט בעין יפה ה' מרגיש בה כמו ההולך בחשכת לילה. או רק לפרקים ה' נרגש ההשגחה לעין כל. כמו אור הברק המאיר חשכת לילה.

אכן עיקר ההפרש הזה ה' ניכר בשני הפקודים שהיו שני ענינים שוים בחומר המעשה. ונשתנו בצורת המעשה לפי הליכות ישראל. משום הכי בפעם הראשונה ה' על פי סדר הרגלים מר' רוחות כמרכבה לשכינה. וה' אפרים ראש הרגל וקודם למנשה. ולא כן בפקודי פרשת פינחס בשנת הארבעים. כמש"כ בפנים ב' כ'. ועוד בפקודי פרשת במדבר היו הראשים מוכרחים להיות מאותו השבט. ולא כן ה' בפקודי פרשת פינחס כמש"כ בפנים א' מקרא ב'. משה רשום זה הענין מאד. עד שראו חז"ל לקרוא שם להספר חומש הפקודים.

וַיִּקְרָא יְהוָה בְּרִיבָה אֶתְּמוֹת פִּקּוּדָיו

10

וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם יֵי אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמָיו מִשְׁמַאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשֵׁמְאֵלוֹ מִיְמֵינֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶשׁ אֵלָיו: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוֹ וַיִּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיְהִי הַצֵּעִיר וְאֶת־שֵׁמְאֵלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:

פירו' מית' שכל את

11

ידיו כי מנשה הבכור. הוא מיותר, שהרי ידענו מענין הפרשה כי מנשה הבכור, אבל יש צוה עומק וכונה, דבאמת לא היה ליעקב לשכל את ידיו, אלא להפוך את מעמד הצנים, אבל באשר מנשה הבכור, מש"ה היה מכויין שיעמוד מנשה לרגל הימני של יעקב ואפרים לרגל השמאל, ורק את ידיו שכל שיהיה להיפך, וטעמו של דבר שאע"ג שהקדים יעקב את אפרים לפני מנשה, ומש"ה היה במדבר ראש הדגל, מכ"מ בפקודי דפ' פינחס היה להיפך, ולא עוד אלא אפי' בפקודי דפ' במדבר כתוב בכל הדגלים והחונים עליו, משא"כ במנשה כתוב ועליו מטה מנשה, כל זה בא ללמדנו שלא היה אפרים קודם למנשה אלא צענינים ורחנים, מה שלמעלה מהליכות עולם הטבע, אבל בהליכות עולם היה מנשה קודם וגדול מאפרים, מש"ה במנין הראשון צהר חורב שהיה שכינת עולם על ראשם, וכל ההנהגה היתה למעלה מן הטבע היה אפרים קודם, אבל בפקודי דערבות מואב צניססתם לארץ שהיה כמעט בהליכות הטבע כמוצא להלן וצס' במדבר ודברים, מש"ה היה מנשה קודם, וע' מש"כ צס' במדבר צסנוי ועליו מטה מנשה, וזה הגיע משום דבהליכות הטבע מעלת הבכורה מסוגלת הרבה כמש"כ לעיל כ"ז ו"ט. והנה ה' משמשת את הראש והדעות והרגל

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינַי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ אֶ שְׁנֵי בִשְׁנֵה הַשָּׁנִית לְצִאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ בְּכַל־עֵדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתֶם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגָּלְתֶּם: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאוֹתֵיכֶם וְאֶתְּרוּן: וְאֲתַכֶּם יְהוָה אִישׁ אִישׁ לְמַטֵּה ד אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבוֹתָיו הַזֶּה:

כיצד נעשה

12

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֵל אֱלֵעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: שְׂאוּ ב אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֵדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתֶם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה וְאֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֵרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן וַרְחוּ לֵאמֹר: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה ד כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כיצד נעשה

13

בא לו כהן גדול לקרות אם רצה לקרות בבגדי בועז קורא ואם לאו קורא באצטלות לבן משולו חזן *הכנסת נוטל ספר תורה ונחטו לראש הכנסת וראש הכנסת נותני *לסגן הסגן נותני לבן גדול וכהן גדול עומד ומקבל (ג) וקורא *אחרי מות ואך בעישר וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר כמה שקראתי לפניכם כתוב כאן *ובעישור שבחומש הפקודים *קורא על פה ומברך עליה שמונה ברכות

כיצד נעשה

14

וּבְעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ ה' יְהִי לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֵיהֶ לַיהוָה רִיחַ נִיחַח פֶּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַע תְּמִימִם יְהוּ לָכֶם:

כיצד נעשה

15

בג' יוסף לבני אפרים תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמֹשֶׁה אֶפְרַיִם אֲרַבְעִים אֵלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: לבני מנשה תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמֹשֶׁה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וּמֵאוֹת:

כיצד נעשה

16

בג' יוסף למשפחתם מנשה ואפרים: בג' מנשה למכיר משפחת המכיר ומכיר הוליד את־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי: אֵלֶה בְּנֵי גִלְעָד אֵיעָזָר מִשְׁפַּחַת הַאֵיעָזָרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֵלְקִי: וְאִשְׂרָאֵל מִשְׁפַּחַת הָאִשְׂרָאֵלִי וְשִׁכֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי: וְיִשְׂמִידֵע מִשְׁפַּחַת הַשְּׂמִידֵעִי וְחֹפֵר מִשְׁפַּחַת הַחֹפֵרִי: וְצִלְפָּחָד בֶּן־זִפְרֹהֵר לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת צִלְפָּחָד מְחֵלָה וְנַעֲוָה וְזִלְזָה מְלָכָה וְתַרְצָה: אֵלֶה מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֵלֶף וְשִׁבְעֵ מֵאוֹת: לשותלח משפחת השתלחי לְבִכֹּר מִשְׁפַּחַת הַבְּכֹרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחְנִי: וְאֵלֶה בְּנֵי שׁוּתְלַח לְעֶרְן מִשְׁפַּחַת הָעֶרְנִי: אֵלֶה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת אֵלֶה בְּנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם:

כיצד נעשה

17

(כט) בני מנשה, כל השבטים נמנו כאן אחר הסדר שנמנו בפרשת במדבר חוץ ממנשה ואפרים שראו בהדין מנינה

(נד) לרב תרבה נחלתו, לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב, ואף על פי שלא היו החלקים שווים, שהרי הכל לפי ריבוי השבט חילקו החלקים, לא עשו אלא על ידי גורל, והגורל היה על פי רוח הקודש, כמו שמפורש בבבא בתרא³⁷: אלעזר הכהן היה מלוכש באורים ותומים, ואומר ברוח הקודש: אם שבט פלוני עולה, תחום פלוני עולה עמו, והשבטים היו כתובים בשנים עשר פתקין, וי"ב גבולין בי"ב פתקין, ובללום בקלפי, והנשיא מכניס ידו לתוכו ונוטל שני פתקין, עולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפורש לו, והגורל³⁸ עצמו היה צווח ואומר: אני הגורל עליתי לגבול פלוני, לשבט פלוני, שנאמר: על פי הגורל (להלן פסוק נו).

אמר רבי יהודה סאה ביהודה שזה המוש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר אך בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר על פי הגורל הא כיצד אלעזר מלוכש אורים ותומים והושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו והיה מכין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו וחזור ומכין ברוח הקדש ואומר נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט

ג' כגא בתרא (קכג')

אולם עדיין אינו מחזור, למה נקיט לזבולון ונפתלי דוקא, ולא שבטים אחרים. ונראה, עפ"י הגמ' במגילה דף ו' ע"א: וזבולון מתרעם על מדותיו הוה, שנא' זבולון עם חרף נפשו למות, מה טעם, משום דנפתלי על מרומי שדה, אמר זבולון לפני הקב"ה, רבונו של עולם, לאחיי נתת להם שדות וכרמים, ולי נתת הרים וגבעות, לאחיי נתת להם ארצות, ולי נתת ימים ונהרות, אמר לו, כולן צריכין לך ע"י חלזון וכו' עיי"ש, וזהו שמדגיש ר' יהודה, דסאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל, ולא נתחלקה הארץ אלא בגורל ואורים ותומים, ולא בהסכמת יהושע וקני העדה, ואשר לפיכך עלה גורל זבולון בתחום עכו, לעומת גורל נפתלי בתחום גינוסר, כי רק עפ"י רוח הקודש נתחמו תחומים אלו, ומשפטי ה' אמונה, כי אעפ"י שנתן לזבולון הרים וגבעות ימים ונהרות, שוה חלקו לחלק נפתלי אחיו, מפני שכולם צריכים לזבולון בשביל חלזון.

וזבולון מתרעם על מדותיו הוה שנאמר וזבולון עם חרף נפשו למות מה טעם משום דנפתלי על מרומי שדה אמר זבולון לפני הקב"ה רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו זבולון צריכין לך ע"י חלזון שנאמר [עמים] הן יקראו ושפוני ממוני חיל

ע"י מפתח (וי)

אפשר לומר כי לכונה אחרת קבעתו תורה עשירי, כלומר דבור אחרון, מפני שהוא שקול כנגד כל הדברות, שכל מי שלא נזהר מן החמדה, לסוף הוא נכשל ועובר על כולם, שמתוך החמדה יבא לידי גנבה, וכשיתבעוהו לדין יכפור וישבע לשקר, ולפעמים שיגנוב בשבת.

לענין קמ"י

כ"ג הקמ"ח עיקר א"ת

והענין כמ"ש הגר"א ז"ל בביאוריו על סבי דבי אהונא, כי הראשונים אף שעברו עבירות החמורות מפני תוקף יצרם, אבל בשורש האמונה שהוא הבטחון היו חוקים. כמ"ש ביומא שם רשעים היו אלא שתלו במחונם בהקב"ה, שמעלה הבטחון על כולם והיו מעשיהם הטובים טמונים ומעשיהם הרעים גלויים כי לכם היה טוב ורחמנא לבא בעי, וכמ"ש (סנהדרין ד' ק"ו) רבותא למבעי בעי בשני דר"י כו' ע"ש, אבל כמ"ש היו להיפך שמעשיהם הטובים היה בגלוי אבל לכם לא היה נכון בשלימות הבטחון, ולא נאמנה אה רוחם במדת ההטהקות. כמ"ש כל מי שיש לו מה שיואכל היום ואימר מה נאכל למחר ה"ו מקטני אמונה (סוטה מ"ח) שוה ה' סיבת הקנאה והשנאה שהיתה בהם שהוא מחוסר בטחון.

אשונה נחלמה

לכ"ג א"ת

זבולון עם חרף וגו' כו'. דלפי פסוקו שמתחבט בזבולון שחרף נפשו למות במלחמה ונפתלי על לרומי שדה לא ידענו מה שבתו ומ"ה דרשו ביה דצחותה נלחמה שרלו בני זבולון את נחלת בני נפתלי כי הם נקבלו כדכתיב ויזעק זרק את זבולון ואת נפתלי קדשה שהיא נחלת נפתלי כנה שחמור נקדש נפתלי וע"י שרלו בני זבולון את נחלת נפתלי שהיה על מרומי שדה מקום שדות וכרמים חרף הוא נפשו למות על רוע נחלו שנפל בגורלו ימים וסרים וגבעות שחינו נהום שדות ולרומים :